

Ne gre zanemariti tudi pedagoške vrednosti tokratne številke AES. Objava virov v originalu in v prevodu daje študentom, ki se odločajo za specializacijo v starejši zgodovini, izvršten pripomoček tako glede tehnike objavljanja virov kot tudi glede potrebnega znanstvenega aparata. Študentje bodo lahko tudi neposredno spoznali, da slovenski historiki Hauptmann, oba Kosa, Grivec, Grafenauer in drugi le niso bili tako obrobni in tudi ne samo slovenski, kot jih nekateri želijo pokazati. Predvsem kompleksno raziskovanje naše zgodovine bo dalo našemu zgodovinarju mednaroden ugled. Ni problem v temah, ampak v znanju in sposobnostih.

AES so tokrat prvič dosledno izvedla princip dvojezičnega objavljanja virov. Gotovo se mnogi naši ugledni znanstveniki »obračajo v grobu« ob dejstvu, da je to danes za večino slovenskih izobražencev edina možnost, da se seznanijo s temeljnimi viri za našo starejšo preteklost. Prizadeti so za to najmanj krivi, toda tako je. Zato lahko upamo, da ta uredniški korak ni le posledica izjemne želje, da nas seznanijo s časi, ko se je zgodovina Slovencev srečala z zgodovino Evrope, niti ne le želje, da »opozarja današnje mlade in stare Slovence na zgodovinske korenine, iz katerih raste slovenski narodni razvoj« (B. Grafenauer), ampak da je to koncept uredništva AES, ki se zaveda, da postaja njihova revija doslej najobsežnejša izdaja virov za našo zgodovino.

Stane Granda

Ruška kronika, Ruše : krajevna skupnost 1985. 857 strani.

Pred nami je obsežen zbornik člankov in razprav o Rušah in ruški okolici. Zborniku so nadeli ime po znameniti ruški župnijski kroniki iz 18. stoletja. Sedemindvajset avtorjev je poleg spremne besede in uvoda napisalo štiriintrideset prispevkov s področja arheologije, zgodovine, etnologije, gospodarstva, šolstva in zdravstva.

O prizadevanjih in trudu posameznih avtorjev za ta, vsebinsko izredno bogat zbornik, bo v prihodnje v največji meri pričala kvaliteta člankov in razprav samih. Bolj zakrita bosta ostala delo in trud posameznikov in organizacij, ki so omogočili izid tega zbornika. Omenim naj Alenko Glazerjevo, ki nima zasluge le pri lektoriranju zbornika, ampak tudi za to, da so v njem našle prostor obsežne razprave in ruško združeno delo, ki je prevzelo največji del stroškov zbornika. Pri nespretnostih glede urejanja zbornika se ne bomo posebej ustavljali. Gotovo bi mu bila le v prid večja kronološka in tematska urejenost. Če bi bile stvari, ki se ponavljajo, odpravljene, bi »Ruška kronika« izgubila na obsegu, v pogledu vsebinske strnjeno pa veliko pridobila. Med pomanjkljivostmi pade najbolj v oči to, da je ostala najboljša razprava v Zborniku, Vrbnjakova o osnovnem šolstvu, brez povzetka v tujem jeziku. Oglejmo si raje vsebino, ki daje delu pravi pomen.

Ruše in ruško okolico predstavlja dr. Mavricij Zgonik: Ruše in njihove krajevne skupnosti (Splošna geografska oznaka), str. 9—23. Na vprašanje o izvoru in pomenu imen Pekre in Ruše odgovarja France Bezljaj: Iz slovenskega imenoslovja, str. 25—26. Najstarejša obdobja ruške preteklosti nam predstavljata Biba Teržan: Ruška prazgodovina, str. 27—40 in Stanko Pahič: Ruški kraj v rimski dobi, str. 43—66. Čas od 6. do 17. stoletja je predstavljen s člankom Jože Koropec: Ruše v srednjem veku, str. 68—81, ki je (z nekaterimi dopolnitvami) ponatis iz ČZN 48, NV 13, 1977, str. 76—90. Casovno obsega to obdobje in sega vse do začetka 20. stoletja tudi prispevek Jože Curk: Ruše (urbano-gradbena skica kraja), str. 82—113, v kateri nam predstavlja umetnostno zgodovinske spomenike Ruš in ruškega področja. Ruško kroniko, po kateri nosi naslov pričujoči zbornik, obravnava Jože Mlinarič, str. 116—246. Vsebina cerkvene ruške kronike je posebej pomembna predvsem za dve področji: za verske gledališke igre, ki so se vrstile v letih 1680—1722 in za ruško šolo v letih 1645—1760. O ruških verskih gledaliških igrah je v zborniku ponatisnjen članek Janko Glazer: Verske igre v Rušah, str. 607—616 iz Slavistične revije 1950, str. 166—172. Jože Mlinarič dodaja k dosedanjemu vedenju o latinski kroniki stilno in jezikovno analizo vira. Podaja nam celoten seznam ruških župnikov, vodij tamkajšnje šole, z nekaterimi podatki iz njihovega življenja, in seznam učencev, ki so se šolali na tej šoli. V Rušah se je v dobrih sto letih šolalo skoraj šest tisoč šeststo mladih ljudi iz vse tedanje Notranje Avstrije, deloma pa tudi iz Hrvaške, Dalmacije, Furlanije, Ogrske in Češke. Na ruški šoli se je izobraževalo tudi veliko številno Rušanov in dečkov iz okoliških krajev z obeh bregov Drave, tako da je marsikomu s tega območja bila omogočena pot do nadaljnega študija, ki bi mu sicer bila zaprta. Pri posameznih dijakih je naveden njihov rojstni kraj in kasnejši poklic, pri plemičih pa le položaj v državi ali v cerkveni službi. Ta seznam dijakov predstavlja izjemno vrednost, saj smo ga doslej poznali samo fragmentarno (priobčen je bil v posameznih člankih o ruški »gimnaziji« oziroma v kartoteki Mateja (ne Matije, kot beremo na str. 116 in 131) Slekovca v Pokrajinskem arhivu v Mariboru. Čeprav po vrstnem redu ne sledijo pri-

spevki o šolstvu, se mi zdi najbolj smiselno, da jih predstavim tukaj. Osnovno šolstvo obravnavajo: Viktor Vrbnjak: Osnovno šolstvo v Rušah do leta 1918, str. 405—530 (prispevek je popolnoma po nepotrebnem razdeljen v zborniku na dva dela, saj je obkrajati isti naslov in si tudi opombe sledijo zaporedno); Metka Vrbnjak: Ruško osnovno šolstvo med leti 1918 in 1945, str. 531—559; Dušan Poljanec: Ruško osnovno šolstvo od 1945 do 1980, str. 561—582; Adalbert Arlati: Iz kronike glasbene šole v Rušah, str. 584—587; Ivan Seško: Vajenska šola za razne stroke v Rušah (1925—1967), str. 589—595; Gena Peñ: Tehniška kemijska šola Ruše, str. 597—606.

Tu naj opozorim predvsem na razpravo Viktorja Vrbnjaka o osnovnem šolstvu v Rušah. Čeprav je razprava posvečena krajevnemu šolstvu, je tako po vsebini kot načinu predstavitve pomembna za ves slovenski kulturni prostor. Po njej bodo s koristjo segali raziskovalci šolstva drugih področij, predvsem pa avtorji splošnih prikazov šolstva na Slovenskem. Ruško šolstvo predstavlja po naslednjih enotah: Začetki šolstva na Slovenskem, Začetki šolstva v Rušah, Osnovno šolstvo v času razsvetljenega absolutizma, Ruška šola v predmarčni dobi, Osnovna šola med marčno revolucijo 1848 in šolsko reformo 1869, Osnovno šolstvo v Rušah do 1918, Ruška šola med tretjo šolsko reformo in lastno šolsko stavbo, Ruška šola v lastni šolski stavbi, Strokovna in organizacijska uveljavitev ruških učiteljev, Ruška osnovna šola v desetletju pred razpadom Avstro-Ogrske. Po nekoliko šibkejših prvih dveh poglavjih o začetkih šolstva na Slovenskem in začetkih šolstva v Rušah, ki sta pisani po dosedanjih literaturi, so odlična vsa ostala poglavja, ki jih je avtor pisal na osnovi dostikrat slabo ohranjenega šolskega arhivskega gradiva, ki ga nadomešča z najrazličnejšimi sekundarnimi viri, ki morejo dobiti večkrat svoj pravi pomen le, ko jih uporabi strokovnjak in poznavalec širšega 'dogajanja'. V pričujoči razpravi je zbral avtor najrazličnejše, včasih zelo drobne in 'same po sebi skoraj nepomembne podatke, ki pa v celoti nazorno ilustrirajo šolsko problematiko v določenem času. To so podatki o šoli, učiteljih in učencih ter ostalih, večkrat komaj vidnih faktorjih, ki so vplivali na šolstvo. Ruško osnovno šolstvo vključuje v vsakokratnem obdobju v širši državni okvir tedanje Avstrije z njeno šolsko zakonodajo, v posebnostih v štajerski deželni okvir, predvsem pa v okvir problematike osnovnega šolstva slovenskega dela Štajerske na jezikovnem in narodnem področju. Prikaže nam materialni, socialni in družbeni položaj učiteljstva, socialne, družbene in druge vplive na šolski obisk otrok, materialni in družbeni položaj šolstva v celoti, ki se je največkrat odražal tudi na odnosu do šolskih poslopij. Učitelja nam oživlja tudi v njegovi izvenšolski dejavnosti, obširneje pa opisuje predvsem najaktivnejšo četvorico ruških učiteljev: Lasbacherja, Lichtenwallnerja, Lesjaka in Stanija. Vendar se ne omejuje le na učitelje, ampak oriše tudi ostale faktorje, ki so imeli kakorkoli odločilen vpliv na šolo, predvsem na materialnem in narodnem področju. Izčrpno in analitično nam podaja stanje ruškega osnovnega šolstva v letih 1918—1945 Metka Vrbnjak. Avtorica obravnava organizacijo osnovnega šolstva v novih razmerah, šolsko zakonodajo, vzdrževanje šol, položaj učiteljstva, pedagoško in didaktično delo učiteljev; šolski obisk, poslopje ruške osnovne šole. Na kraju prikaže še položaj ruške šole med drugo svetovno vojno z učitelji, ki jih je nastavljal okupator. Ostali prispevki o šolstvu nam dajejo predvsem sumarične pregleda.

Majda Čuček je popisala kulturno dejavnost v Rušah in okolici od konca prve svetovne vojne do danes (1980), str. 618—660 (predvsem kulturno-prosvetno in umetniško dejavnost v Rušah, na Lobnici, Smolniku, Bezeni in Bistrici); Mirko Vovšek Ruše in upodabljajoča umetnost, str. 661—671. Gospodarska podoba Ruš v preteklosti pravega mesta v tem zborniku še ni našla. Nekaj vpogleda v neagrarne dejavnosti na ruškem področju dobimo iz prispevka Mavricij Zgonik: Razvoj kulturne pokrajine na ruškem ozemlju v dobi pohorskega glažutarstva, str. 248—255 in Antoša Leskovec: Iz zgodovine nekmetijskih gospodarskih panog v ruško-bistriškem okolišu od polovice 18. stoletja dalje, str. 257—296. France Filipič: Prispevki k zgodovini Ruš 1918—1941, str. 712—770, postavlja v ospredje ruške politične zgodovine revolucionarno delavsko gibanje. Gozdarstvo, kmetijstvo, hranilna, posojilna in bančna služba so predstavljeni sumarno le za najnovejšo dobo. Tone Petek: Kratek oris etnološke podobe Ruš in okolice, str. 299—315, opisuje prebivalstvo Ruš in okolice, stanovanjske razmere, inovacijska sredstva in gospodarski pregled.

Metka Vrbnjak je pod naslovom Gospodarska in socialna podoba Ruš in okolice med 1810 in 1843, str. 316—390 (str. 375—390 so opombe) na osnovi Göthovega topografskega gradiva, ki obravnava Slovence na Spodnjem Štajerskem, predstavila gospodarsko in socialno življenje v Rušah in okolici v tem času. Obdelala je ankete nabornega okraja Fala, okrajne gosposke Fala, davčnih občin, anketo falskega dominija in anketo za župnije in kuracije. Ob uvodu o nastajanju topografsko-statističnih opisov v Avstriji in samem gradivu anket so posebno bogate še opombe. V njih najdemo razložene pojme, na razlago katerih sicer v literaturi komajda naletimo (npr. »Rachel«, pojem četrtrinskega vinograda v op. 93 na str. 384). K razlagam posa-

mezni pojmov priteguje tudi razne krajevne vire kot matične knjige, zemljiško knjigo s testamenti in podobno, kot kažejo opombe 99, 100, 118 in druge. Dr. Eman Pertl popisuje razvoj zdravstvene službe v Rušah in okolici, str. 681—699, Josip Teržan ruško lekarno, str. 700—702, Franc Kotnik pa Rdeči križ v Rušah, str. 703—705. O naravnih znamenitostih Pohorja piše Mirko Šoštarič, str. 706—713. V zborniku je še razgovor Janka Glazerja z Mitjo Mejakom (za ljubljanski radio 1953. leta), str. 672—677, ter ponatis članka Janko Glazer: O ciprošu, o fratah in še o čem (Malo jezikovnega kramljanja s Pohorja), ki je prej izšel že v publikaciji Planine ob meji 1962. leta.

Zbornik se konča s prispevki o času narodnoosvobodilnega boja. France Filipič podaja pod naslovom: Obdobje NOB 1941—1945 v Rušah in njihovem zaledju, str. 772—844, najpomembnejše dogodke narodnoosvobodilnega boja, Zdenka Rogl in Milena Gašparič pa Seznam padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja, str. 845—853.

Vinko Rajšp

Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu. Gozdarski študijski dnevi 1985. Ljubljana : VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete, 1985. 277 strani.

14., 15. in 16. marca 1985 je VTOZD za gozdarstvo Biotehniške fakultete v Ljubljani organizirala Gozdarske študijske dneve, ki so imeli naslov Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu. Posvetovanje je bilo sestavljeno zelo pestro — od izrazito gozdarskih strokovnih prispevkov do zgodovinskih tem. Poleg tega je bil v Kinoteki ogled arhivskih filmov z gozdarsko vsebino ter otvoritev in ogled razstave Arhivski viri za zgodovino gozda in gozdarstva v Arhivu SR Slovenije.

Referati, ki smo jih poslušali na teh študijskih dnevih, so izšli v publikaciji Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu. Tisk sta omogočili Izobraževalna skupnost za gozdarstvo in SIS za gozdarstvo SR Slovenije. Vsebinsko publikacije bi lahko razdelili v dve skupini. V prvo skupino sodijo referati, ki so jih pripravili gozdarski strokovnjaki. Čeprav je ta del knjige posvečen gozdarski stroki, je pa vsem člankom skupno, da poudarjajo pomen zgodovinskega gledanja na odnos do gozdov, da poudarjajo težo vprašanj zgodovine gozdarstva in vsega, kar je s tem povezano. Ko prebiramo vse te članke, vidimo, da so vsi avtorji, sicer po različnih poteh, prišli do spoznanja, da je ta stran gozdarske stroke zanemarjena, da so zaradi nepoznavanja ali pa slabega poznavanja zgodovine stroke marsikdaj hodili, po daljši, težji, dražji in tudi škodljivi poti. Vsi so se spraševali, kdo naj se s to vrsto zgodovine ukvarja, ali zgodovinar ali gozdar, in prišli do sklepa, da bo tu potrebno interdisciplinarno sodelovanje. Bili so tudi mnenja, da je zadnji čas, da začenmo organizirano zbirati vse preostale vire. Precej znanja pa tudi materialnih ostankov se je že razgubilo. Tako bo v našem vedenju o zgodovini gozdov in gozdarstva ostala precejšnja praznina, ki jo bo s preostalimi vrstami virov mogoče le delno zapolniti. Za zgodovinarja bodo med temi članki zanimivi predvsem prispevki Boštjana Anka, ki govorijo o problematiki virov za zgodovino gozda in gozdarstva ter o pisanju zgodovine gozda in gozdarstva. Podobno problematiko je obravnavala tudi razprava Iztoka Winklerja. Članek Janeza Ahačiča pa opozarja na pomen tradicije za naše gozdarstvo. O različnih virih za zgodovino gozdarstva govorijo razprave naslednjih avtorjev: Vitomil Mikuletič predstavlja gozdno gospodarski načrt kot vir, Franjo Kordiš govori o spominih in zapuščinah, Marjan Lipoglavšek obravnava gozdarsko orodje in naprave, Tone Cevc drvarske in oglarske kočé, Marko Kmecl pa gozdarske kronike kot vir za proučevanje gozdarske preteklosti. Gozdarsko knjižnico in njen arhiv je obravnavala Marja Zorn. O pomenu poznavanja gozdarske kartografije v 19. in 20. stoletju govori članek Milana Juvančiča. Igor Smolej je govoril o pomenu, ki bi ga moral imeti gozdarski muzej v Bistri. Razmere v gozdarstvu na slovenskih tleh je predstavil Jože Maček v članku, ki govori o gospodarjenju z gozdovi na državnih gosposčinah v 18. stoletju. Razmere v slovenskem lesnem in gozdnem gospodarstvu po letu 1941 je obravnaval Lojze Funkl.

Poleg prispevkov gozdarskih strokovnjakov so v publikaciji tudi prispevki zgodovinarjev. Ti govorijo predvsem o posameznih aktih, ki so od srednjega veka dalje urejali razmere v gozdu, pa tudi razmerje med gozdom kot virom različnih surovin in človekom. Položaj človeka v posameznih obdobjih je odločal o njegovem odnosu do gozda (obdobja izkoriščanja gozda in vsega, kar lahko nudi — obdobja varovanja gozda). V nekaterih člankih pa so dopolnili tisti del, ki je obravnaval problematiko virov in arhivov. O virih za zgodovino gozda in gozdarstva so od zgodovinarjev spregovorili: Ema Umek o urbarjih kot virih za zgodovino gozdarstva, Majda Smole o gozdnih redih in zakonih kot o virih za gozdarsko zgodovino. Peter Ribnikar je v svojem članku predstavil kataster in zemljiško knjigo kot vir. O moderni obliki